

УДК 811.111'367.625'42

ДІЛАЙ Ірина – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна (iryna.dilay@lnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9626-290X>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.5>

Бібліографічний опис статті: Ділай, І. (2024). Дієслова як засоби зв'язності в англійському художньому тексті. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 60, 42–47, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.5>

ДІЄСЛОВА ЯК ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗНОСТІ В АНГЛІЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті розглянуто дієслівні засоби зв'язності в англійському художньому тексті. Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження слугує системно-функційна граматики М. А. К. Геллідея, теорія лексичного праймінгу та дискурсний аналіз, підкріплені кількісними корпусними даними. Джерелом дослідження послуговували художньо-прозові твори сучасної канадської авторки Маргарет Етвуд.

Проаналізовано реалізацію формально-логічної зв'язності (когезії) та змістово-тематичної зв'язності (когерентності) за допомогою дієслівних засобів. Встановлено, що когезія досягається засобами дієслівної граматики: вживанням відповідних часових форм як засобів темпорального дейксису, чергуванням активного та пасивного часів, простих та складних речень, синтаксичними повторами, застосуванням лексико-граматичних трансформацій, зокрема дієслівного заміщення, дейктичними засобами на позначення просторових відношень. Когерентність у тексті забезпечена низкою асоціативних відношень між дієсловами в межах тексту: синонімією, антонімією, гіпонімією, відношенням логічного слідування, пресупозиціями, імплікатурами, повторами, ключовими дієсловами, типовими дієслівними колокаціями тощо. Окремі дієслівні засоби зв'язності виявлено на основі комп'ютерного опрацювання тексту: ключові дієслова, типові колокації та дієслівні шаблони.

На основі проведеного аналізу підтверджено важливість дієслів у забезпеченні текстотвірної метафункції мови. Виявлено, що в проаналізованих художньо-прозових творах М. Етвуд представлена зав'язана на дієсловах асоціативна семантична мережа, у якій дієслова є вузлами активації. Дієслівні парадигматичні лексико-семантичні відношення, активовані в текстах, засвідчують внесок дієслова в забезпечення текстової зв'язності. Отже, вивчення текстотвірного потенціалу англійського дієслова сприяє холістичному баченню його функційного потенціалу.

Ключові слова: дієслово, текст, текстотвірна метафункція, текстуальність, когезія, когерентність, асоціативні відношення.

DILAI Iryna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of English Philology, Ivan Franko National University of Lviv, 1, Universytetska str., Lviv, 79000, Ukraine (iryna.dilay@lnu.edu.ua)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.5>

To cite this article: Dilai, I. (2024). Diieslova yak zasoby zviaznosti v anhliskomy hudozhniomu teksti [Verbs as the means of cohesion and coherence in English literary text]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Druhobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Filolohiia – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 60, 42–47, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.5> [in Ukrainian].

VERBS AS THE MEANS OF COHESION AND COHERENCE IN ENGLISH LITERARY TEXT

Summary. *The article deals with verbal means of cohesion and coherence in English literary texts. The theoretical and methodological framework of the study constitute M. A. K. Halliday's Systemic Functional Grammar; lexical priming theory by M. Hoey and discourse analysis, supported by quantitative corpus data. The source of the study are the prose fiction works by the contemporary Canadian author Margaret Atwood.*

The realization of cohesion and coherence with the help of verbal means has been analyzed in the texts. It has been established that cohesion is achieved by means of verb grammar: the use of appropriate tense forms as means of temporal deixis, alternation of active and passive tenses, simple and complex sentences, syntactic repetitions, lexical and grammatical transformations, in particular verb substitution, and deictic means to denote spatial relations. Coherence in the text is ensured by a number of associative relations with verbs within the text: synonymy, antonymy, hyponymy, entailment, presuppositions, implicatures, repetitions, key verbs, typical verb collocations, etc. Certain verbal cohesion means have been identified on the basis of computer text processing: the key verbs, the typical collocations, and the verbal patterns.

The conducted analysis confirms the significance of verbs in ensuring the textual metafunction of language. It has been established that in the analyzed works of prose fiction by M. Atwood, an associative semantic network is built around the verbs, in which verbs act as activation nodes. The verbal paradigmatic lexico- semantic relations activated in the texts testify to the verb's contribution to textual coherence. Thus, the study of the text creating potential of the English verb contributes to the holistic view of its functional potential.

Key words: *verb, text, textual metafunction, textuality, cohesion, coherence, associative relations.*

Постановка проблеми. Категорію зв'язності, під якою розуміємо формально-логічну зв'язність (когезію) та змістово-тематичну зв'язність (когерентність), пов'язуємо з реалізацією текстотвірної метафункції мови, яка належить до трьох магістральних мовних метафункцій (поруч з ідествірною та міжособистісною), виділених та обґрунтованих в межах системно-функційної граматики М. А. К. Геллідеєм (Halliday, 2014). Актуальність дослідження вбачаємо в доцільності ідентифікації дієслівних засобів зв'язності, особливо когерентності, на основі застосування комп'ютерного опрацювання текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоч засоби зв'язності неодноразово були предметом дослідження низки мовознавців, дієслівні засоби зв'язності, за окремими винятками (Dantos, 2006), залишалися поза їхньою увагою, особливо з позиції системно-функційного аналізу художнього тексту. Теорія текстової зв'язності (когезії) вперше запропонована М. А. К. Геллідеєм та Р. Гасан, у межах якої вони визначили поняття текстуральності – властивості бути текстом (на відміну від незв'язних слів та речень), забезпечуваної текстотвірними засобами (Halliday &

Hasan, 1976; Hasan, 1989). У сучасній лінгвістиці помітний інтерес до вивчення цих засобів. Зокрема, з позиції когнітивної лінгвістики їх розглядають у межах теорії лексичного праймінгу, адже окремі одиниці тексту виводять у фокус уваги з певною метою (Hoey, 1991; Hoey, 2005; Hoey et al., 2007). Повнішу інвентаризацію засобів зв'язності пропонує корпусна лінгвістика, даючи змогу на основі кількісних показників виявити повторювані (часом латентні) текстові шаблони та ключові одиниці (Stubbs, 2001; Scott & Tribble, 2006).

Мета цієї статті – дослідити роль дієслів у реалізації текстотвірної мовної метафункції в англійському художньому тексті на матеріалі художньо-прозових творів відомої сучасної канадської письменниці-постмодерністки Маргарет Етвуд. Мета передбачає такі **завдання**: 1) визначити теоретико-методологічне підґрунтя вивчення дієслівної зв'язності у художньому тексті; 2) проаналізувати дієслівні засоби текстової когезії; 3) виявити та інтерпретувати дієслівні засоби текстової когерентності.

Виклад матеріалу. Структурна організація цілісності тексту забезпечувана низкою вербальних засобів. Хоч дієслова значущі для

реалізації насамперед ідеєвірної мовної метафункції – поетапного конструювання досвіду через чергування різних видів процесу в тексті (Halliday, 2014), забезпечення текстотвірної мовної метафункції – менш помітна, але не менш важлива дієслівна функція.

Як відомо, текстова когезія досягається певними конструкціями з дієсловами, на зразок *to begin with*, *to conclude*, *to sum up*, *to cut a long story short* тощо. Когезію забезпечують засоби дієслівної граматики: вживання відповідних часових форм з метою темпорального дейксису, чергування активного та пасивного часів, простих та складних речень, синтаксичні повтори, застосування лексико-граматичних трансформацій, зокрема дієслівного заміщення (на зразок, *to sweep – to give a sweep*) (Огоновська, 1991), дейктичні засоби на позначення просторових відношень (*come i go*, *bring i take* залежать від місця знаходження мовця та слухача).

Вставні конструкції з парантетичними дієслівними засобами когезії виконують комунікативну функцію: передають інформаційний зміст у спосіб, який полегшує його сприйняття та розуміння. У таких конструкціях дієсловам притаманні певні характеристики:

1) вживання у формі інфінітива (з комплементациєю або без): *to begin with*, *to illustrate*, *to conclude*, *to sum up*, *to recap*, *to recapitulate*, *to cap it all*, *to summarise*, *to put it in other words*, *that is to say*, *to put it differently*, *to cut a long story short*, *to show what I mean*, *to paraphrase*, *to put it more simply*, *to rephrase*, *to explain it differently*;

2) вживання у формі дієприкметника теперішнього або минулого часу: *regarding*, *concerning*, *including*, *turning to*, *resulting in*, *leading to*, *bringing about*, *causing*, *put more simply*, *put differently*, *compared with/to*.

Дієслівні вставні конструкції нечисельні, проте частотні, мають чітку незмінну форму та регламентоване вживання: трапляються переважно в англійському академічному письмі. В англомовному мовознавстві вони відомі як *linkers*, *linking devices*, *transitions*, *transitional phrases*, *signposting language*.

Проте існують й інші дієслівні засоби зв'язності, т. з. референтні слова. До них відносять ті одиниці, що здатні заступати в реченні дієслово: це допоміжні дієслова-за-

мінники в еліптичних реченнях (*do*, *have*, *be*, *will*, *would*). Вони високочастотні, особливо в діалогічному мовленні, виконують референтну функцію та захищають інформаційний простір тексту від перенасичення (тавтології). Наприклад:

And she smiled a little and said, "Of course you don't remember me. You were too young."

And I said, "No, I don't. But it's okay."

And my sister said, "Not yet. But I will" (Atwood, 2020, p. 399).

На противагу зовнішній когезії, внутрішня когерентність у тексті забезпечується пресупозиціями та імплікатурами, дієсловами, які перебувають у відношеннях причинно-наслідковості, логічного слідування тощо, асоціацій, що вимагають окремого дослідження.

До дієслівних засобів когезії зараховують такі.

1. Повтор (паралельні конструкції):

I opened my eyes, and it was very bright, but there was a woman standing there. She looked sad and happy, both at once; she was crying a little. She looked almost like the picture in the Bloodlines file, only older (Atwood, 2020, p. 399).

Повтор певних дієслів дає підстави вважати їх ключовими елементами твору. На думку М. Стаббса, ключові слова як засоби структурування тексту належать до засобів текстової когезії (Stubbs, 2001, p. 120). Так, у романі М. Етвуд «Оповідь служниці» виявляємо дієслово *walk* або його гіперонім *go* на початку таких розділів:

CHAPTER 4: I walk along the gravel path that divides the back lawn, neatly, like a hair parting (Atwood, 1996, p. 23).

CHAPTER 5: Doubled, I walk the street (Atwood, 1996, p. 29).

CHAPTER 6: A block past All Flesh, Ofglen pauses, as if hesitant about which way to go. We have a choice. We could go straight back, or we could walk the long way around (Atwood, 1996, p. 36).

CHAPTER 11: Yesterday morning I went to the doctor (Atwood, 1996, p. 65).

CHAPTER 13: There's time to spare. <...> I remember walking in art galleries, through the nineteenth century: the obsession they had then with harems (Atwood, 1996, p. 75).

CHAPTER 14: The clock ticks with its pendulum, keeping time; my feet in their neat red

5. Гіпонімію: *go – walk* тощо; також *kill – assassinate*:

He feels nothing about the death he is about to inflict, nor does he care to know the reasons for it. Who is to be assassinated and why is the business of the rich and powerful, and he hates them all equally. <...> In any case she'll be killed tomorrow if he doesn't kill her himself tonight, and he'll be quicker and not nearly so clumsy. He's doing her a favour (Atwood, 2009b, p. 127).

6. Відношення логічного слідування (*entailment*) (Miller G. & Felbaum C., 1991): з *buy* логічно випливає *pay*:

Celine has a novel called "Death on the Installment Plan", and that is in effect what the Devil is selling: you buy now, you enjoy the benefits of whatever goodies the Devil provides, and then you pay later, forever (Atwood, 2012, p. 57).

They knew so well that it is better to journey than to arrive, as long as we journey in firm faith and for selfless ends (Atwood, 2013b, p. 236).

I had begun to have thoughts about the iron cooking pot, and how heavy it was; and if it should happen to drop on him while he was asleep, it could smash his skull open, and kill him dead, and I would say it was an accident (Atwood, 2019, p. 141).

7. Імплікатури:

Up until that time I had not seriously doubted the rightness and especially the truthfulness of Gilead's theology. <...> I feared I might lose my faith (Atwood, 2020, p. 303).

8. Пресупозиції:

She said, didn't I know that any phone inside the Compound had to be registered, so people couldn't phone out industrial secrets? It was a crime to have an unregistered phone <...> (Atwood, 2012, p. 134);

I somehow agreed to go to Gilead without ever definitely agreeing (Atwood, 2020, p. 199).

9. Асоціативні відношення, пов'язані з фонетичними та синтаксичними трансформаціями:

She smelled right. <...> And she smiled a little <...> (Atwood, 2020, p. 399).

<...> love conquers all, conquerors love all, mirages raised by words (Atwood, 2009a, p. 120).

У художньому тексті, як засвідчують аналізовані твори, простежуються одиниці переважно кількох семантичних / тематичних полів, виділяються характерні семантичні / тематичні та асоціативні групи. Наприклад, дієслова, які входять до поля ВІЙНА:

The wars break out and die down, but then there's a flareup elsewhere. Houses racked open like eggs, their contents torched or stolen or stomped vindictively underfoot; refugees strafed from airplanes. In a million cellars the bewildered royal family faces the firing squad; the gems sewn into their corsets will not save them. Herod's troops patrol a thousand streets; just next door, Napoleon makes off with the silverware (Atwood, 2009b, p. 455).

Наведені приклади переконують, що дієслова здатні забезпечувати когезію та когерентність текстів, зокрема художніх, реалізувати низку асоціативних відношень.

Висновки. Отже, у проаналізованих творах М. Етвуд постає зав'язана на дієсловах асоціативна семантична мережа, у якій вони виступають вузлами активації. Низка парадигматичних лексико-семантичних відношень, активованих у художньому тексті дієсловом, свідчить про його внесок у забезпечення текстової зв'язності. Отже, вивчення текстотвірного потенціалу дієслова сприяє холистичному баченню його функційного потенціалу.

Перспективи подальших досліджень із проблеми вбачаємо у глибшому дослідженні дієслівних засобів зв'язності, і не лише на матеріалі художнього тексту, а також у ширшому залученні з цією метою потенціалу комп'ютерного опрацювання текстів.

ЛІТЕРАТУРА

- Огоновська О. В. Дієслівне заміщення в англійській мові. Львів : Світ, 1991. 128 с.
 Atwood M. Alias Grace. London : Virago, 2019. 560 p.
 Atwood M. Oryx and Crake. London : Virago 2013. 436 p.
 Atwood M. Payback: Debt and the Shadow Side of Wealth. House of Anansi Press, 2012. 240 p.
 Atwood M. Surfacing. London : Virago, 2009. 256 p.
 Atwood M. The Blind Assassin. London : Virago, 2009. 646 p.

- Atwood M.** *The Handmaid's Tale*. London : Vintage, 1996. 320 p.
- Atwood M.** *The Testaments*. London : Vintage, 2020. 436 p.
- Atwood M.** *The Year of Flood*. London : Virago, 2013. 528 p.
- Brezina V., Platt W.** #LancsBox X, 2024 [software], Lancaster University. URL: <http://lancsbox.lancs.ac.uk>.
- Dantos L.** "Discourse verbs" and discourse periphrastic links. *Proceedings of the Second International Workshop on Constraints in Discourse*. Maynooth, Ireland, 2006. P. 59–65.
- Halliday M. A. K., Hasan R.** *Cohesion in English*. London : Routledge, 1976. 392 p.
- Halliday M. A. K., Matthiessen C.** *Halliday's Introduction to Functional Grammar* (4th ed.). Oxon : Routledge, 2014. 808 p.
- Hasan R.** The Texture of a Text. *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-semiotic Perspective* / ed. by M. A. K. Halliday, R. Hasan, 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 1989. P. 70–96.
- Hoey M.** *Lexical Priming: A New Theory of Words and Language*. London : Routledge, 2005. 202 p.
- Hoey M., Mahlberg M., Stubbs M., Teubert W.** *Text, Discourse and Corpora. Theory and Analysis*. London : Continuum, 2007. 264 p.
- Hoey M.** *Patterns of Lexis in Text*. Oxford : Oxford University Press, 1991. 276 p.
- Miller G., Fellbaum Ch.** *Semantic Networks of English. Lexical and Conceptual Semantics* / ed. by B. Levin, S. Pinker. Cambridge, MA, & Oxford : Blackwell, 1991. P. 197–230.
- Scott M., Tribble C.** *Textual Patterns*. Amsterdam : John Benjamins, 2006. 203 p.
- Stubbs M.** *Words and Phrases: Corpus Studies in Lexical Semantics*. Oxford : Blackwell, 2001. 267 p.

REFERENCES

- Atwood, M.** (2019). *Alias Grace*. London: Virago [in English].
- Atwood, M.** (2013). *Oryx and Crake*. London: Virago [in English].
- Atwood, M.** (2012). *Payback: Debt and the Shadow Side of Wealth*. House of Anansi Press [in English].
- Atwood, M.** (2009a). *Surfacing*. London: Virago [in English].
- Atwood, M.** (2009b). *The Blind Assassin*. London: Virago [in English].
- Atwood, M.** (1996). *The Handmaid's Tale*. London: Vintage [in English].
- Atwood, M.** (2020). *The Testaments*. London: Vintage [in English].
- Atwood, M.** (2013). *The Year of Flood*. London: Virago [in English].
- Brezina, V., & W. Platt** (2024). #LancsBox X [software], Lancaster University. Retrieved from <http://lancsbox.lancs.ac.uk> [in English].
- Dantos, L.** (2006). "Discourse verbs" and discourse periphrastic links. *Proceedings of the Second International Workshop on Constraints in Discourse*. Maynooth, Ireland, (pp. 59–65) [in English].
- Halliday, M. A. K., & R. Hasan** (1976). *Cohesion in English*. London: Routledge [in English].
- Halliday, M. A. K., & C. Matthiessen** (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar* (4th ed.). Oxon: Routledge [in English].
- Hasan, R.** (1989). The Texture of a Text. In M. A. K. Halliday & R. Hasan (Eds.), *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-semiotic Perspective* (2nd ed.), (pp. 70–96). Oxford: Oxford University Press [in English].
- Hoey, M.** (2005). *Priming: A New Theory of Words and Language*. London: Routledge [in English].
- Hoey, M., Mahlberg, M., Stubbs, M., Teubert, W.** (2007). *Text, Discourse and Corpora. Theory and Analysis*. London: Continuum [in English].
- Hoey, M.** (1991). *Patterns of Lexis in Text*. Oxford: Oxford University Press [in English].
- Miller, G., & Ch. Fellbaum** (1991). Semantic Networks of English. In B. Levin, S. Pinker (Eds.), *Lexical and Conceptual Semantics*, (pp. 197–230). Cambridge, MA, & Oxford: Blackwell [in English].
- Ohonovska, O. V.** (1991). *Diïeslivne zamishchennia v anhliskii movi [Verb substitution in English]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Scott, M., & C. Tribble** (2006). *Textual Patterns*. Amsterdam: John Benjamins [in English].
- Stubbs, M.** (2001). *Words and Phrases: Corpus Studies in Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell [in English].